

Elżbieta Osewska

Katecheza rodziców w kontekście wyzwań XXI wieku

Studia nad Rodziną 15/1-2 (28-29), 89-101

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta OSEWSKA – WSR UKSW Warszawa

KATECHEZA RODZICÓW W KONTEKŚCIE WYZWAŃ XXI WIEKU

Dokumenty katechetyczne Kościoła nieustannie przypominają o potrzebie katechezy, która jest ze swej natury procesem ciągłym, systematycznym, spójnym, w którym przekazywane jest integralne orędzie chrześcijańskie (por. CT 43; DOK 84). Z tego względu pełny wymiar katechezy dotyczy zarówno dzieci, młodzieży, jak i dorosłych. Katechezę dorosłych jasno prezentuje dokument w całości poświęcony temu zagadnieniu: *La catechesi degli adulti nella comunità cristiana. Alcune linee e orientamenti*¹, w którym zawarte jest przypomnienie: „(...) proces rozwoju wiary winien posiadać charakter spójny, harmonijny i komplementarny, a udział w nim warunkowany stopniem nabywanej odpowiedzialności, co z pewnością na pierwszym miejscu tyczy się osób dorosłych” (nr 25). Pojęcie „dorosły” niewątpliwie obejmuje także, a może przede wszystkim, chrześcijańskich narzeczonych, małżonków, rodziców, dziadków, rodziców chrzestnych, dlatego oni także winni uczestniczyć w katechezie uwzględniającej ich uwarunkowania życia², nie tylko w sensie życia małżeńsko-rodzinnego i zawodowego, ale również całego kontekstu historycznego, politycznego, ekonomicznego, społecznego, kulturowego i religijnego przełomu XX i XXI wieku.

W optyce tak zarysowanej nauki Kościoła o katechezie dorosłych jest czymś zaskakującym i bolesnym zarazem, że w zarówno w poszczególnych diecezjach

¹ Dokument wydany przez Międzynarodową Radę do spraw Katechezy, która jest organem doradczym Kongregacji Duchowieństwa. Pełny tytuł w języku włoskim: *Consiglio Internazionale per la Catechesi, La catechesi degli adulti nella comunità cristiana. Alcune linee e orientamenti*, Citta del Vaticano 1990. Polskie tłumaczenie: Międzynarodowa Rada ds. Katechezy, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej*. Niektóre linie i ukięrnowania, Kraków 2001.

² Tematykę katechezy dorosłych podejmuje często K. Misiaszek. Zob. *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002; K. Misiaszek, *Katecheza dorosłych*, w: *Katechetyka szczegółowa*, red. J. Stala, Tarnów 2004, s. 218-292.

jak w całym Kościele w Polsce nie rozwinęła się katecheza rodziców, lecz stanowi ona nadal rodzaj wyzwania pastoralno-katechetycznego. Niniejszy artykuł jest próbą poszukiwania odpowiedzi na pytanie o model i kształt katechezy rodziców w kontekście palących wyzwań XXI wieku.

1. Podstawowe zagrożenia człowieka w XXI wieku

Dorosły człowiek żyjąc obecnie w zróżnicowanym, zatamizowanym, podzielonym, a jednocześnie wykorzenianym z moralności, tradycji, kultury i religii świecie, często gubi orientację w hierarchicznym systemie wartości i nie umie jej odszukać³. Wydaje się, iż podstawową zasadą myślenia współczesnego człowieka jest jego subiektywne przekonanie, zaś normą postępowania – jego subiektywne sumienie, natomiast podstawą rozumienia sensu życia – osobiste doświadczenia i odczucia. W życiu codziennym człowieka XXI wieku coraz większe znaczenie zyskuje teoria indywidualizacji, która gwałtownie zmienia odniesienia jednostki do społeczeństwa, zaś na płaszczyźnie subiektywnej prowadzi do wzrostu liczby wyborów oraz ciągłego kształtowania indywidualnych planów i wzorów zachowań. Postępujący proces indywidualizacji w znaczącym stopniu wpływa również na relacje w małżeństwie i rodzinie, bowiem powoduje, że małżeństwo staje się coraz mniej wiążące. Trudno również nie zauważyć, iż cywilizacja, w centrum której znajdują się wyłącznie potrzeby jednostki, niszczy w człowieku otwartość i altruizm⁴. Zagubienie w wielości propozycji współczesnego świata powoduje, iż narzeczony, młody małżonek, rodzic niejednokrotnie przyjmuje nihilizm charakteryzujący się zanikiem wrażliwości sumienia i obojętnością. Opisywany nihilizm stanowi wspólne podłoże wielu współczesnych filozofii odrzucających wszelkie fundamenty i negujących istnienie obiektywnej prawdy⁵. W tym kontekście katecheza rodziców potrzebuje ostrzegać matki i ojców, szczególnie młodych rodziców, przed wszelkimi fałszywymi mistrzami życia. Wydaje się również, iż coraz więcej współczesnych dorosłych zadowala się jedynie prawdami cząstkowymi i tymczasowymi, natomiast nie stawia już fundamentalnych pytań o sens i cel swego życia. W ten sposób gubiąc sens życia, szukają jego namiastek w nadmiernej konsumpcji, uzależnieniu od świata

³ Por. J. Lach-Rosocha, Rola wartości kulturowych w procesie aksjologicznego wychowania człowieka, w: *Wokół wychowania*, red. D. Czubała, G. Grzybek, Bielsko-Biała 2003, s. 40; A. Michalik, *Neopogaństwo – Teologia – Kościół*, w: *Neopogaństwo – nowe czasy – stare idee*, red. J. Królikowski, Poznań 2001, s. 135.

⁴ Por. J. Stała, *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie*, Tarnów 2010, s. 61-65.

⁵ Por. R. Buttiglione, *Prymat sumienia w polityce*, w: *Filozofia pochylona nad człowiekiem*, red. E. Balawajder, A. Jabłoński, tł. J. Merecki, J. Szymczyk, Lublin 2004, s. 483.

wirtualnego, narkotykach, alkoholu, erotyzmie. W konsekwencji dezorientacja ludzi dorosłych prowadzi do zagubienia młodego pokolenia, które potrzebuje wsparcia rodziców, opiekunów, dziadków. Katecheza rodziców, która chce odpowiadać na aktualne wyzwania musi pozostawać w ścisłym związku z rozwojem osobowym człowieka. W tym rozumieniu troska o prawidłowy rozwój osobowy będzie zawsze stała u podstaw dobrze rozumianej katechezy rodziców, nadając jej sens i znaczenie.

Cywilizacja XXI wieku stawia przede wszystkim na rozwój gospodarczy, informację, naukę, technikę i produkcję. Jej głównym celem nie jest formacja człowieka, lecz wielość i różnorodność wytworów sprzyjających rozwojowi globalnych korporacji (por. ChL 34). Technologie informacyjno-komunikacyjne, które miały pomóc w usprawnieniu życia człowieka, przyczyniają się raczej do jego wyobcowania i zagubienia. Poprzez szybki rozwój cywilizacji materialnej człowiek nie realizuje wezwania do „podporządkowania świata”, lecz coraz bardziej uzależnia się od niego. Dlatego pomimo rozwoju cywilizacji technicznej, przejawem współczesnej nauki staje się odejście od jej zasadniczego celu, jakim jest humanizacja świata⁶. Przejawem destrukcji życia społecznego jest także coraz bardziej powszechny kryzys autorytetu oraz degradacja tzw. „elit intelektualnych”, które często nie tylko nie stanowią obiektywnych wzorców moralnych, ale usiłują narzucić reszcie społeczności nowy kodeks norm moralnych i obyczajowych, uznawanych przez nich za obowiązujące⁷.

Człowiek żyjący na początku XXI wieku zaczyna obawiać się o swoje życie, bowiem gwałtowne przemiany obyczajowe, społeczne, moralne, polityczne, kulturowe czynią go coraz słabszym, pozbawionym duchowości, a w końcu tożsamości. Zjawiska takie jak narastający relatywizm moralny i prawny oraz agnostycyzm religijny ostatecznie mają swoje źródło w antropologii, wynikają bowiem przede wszystkim z zagubienia lub zafałszowania prawdy o człowieku⁸. Coraz wyraźniej narasta paradoks – z jednej strony współczesny człowiek doświadcza różnorodnych ograniczeń swojej egzystencji, zaś z drugiej czuje się nieskrępowany w swych pragnieniach i oczekiwaniach, chociaż odnosi je prawie wyłącznie do sfery egzystencji. Czynnikiem wzmacniającym życiową oraz duchową pustkę współczesnego człowieka jest również konsumpcjonizm, któremu służy coraz doskonalszy marketing sprzyjający bezmyślnemu nabywa-

⁶ Por. K. Wojtyła, *Człowiek w polu odpowiedzialności*, Rzym – Lublin 1991, s. 52-53; W. Stróżewski, *W kręgu wartości*, Kraków 1992, s. 113.

⁷ Por. J. Mariański, *Pozakościelne formy religijności*, w: *Postmodernizm. Wyzwanie dla chrześcijaństwa*, red. Z. Sareło, Poznań 1995, s. 65.

⁸ Por. S. Pyszka, *Godność osoby ludzkiej jako podstawa nauczania społecznego Jana Pawła II*, w: *Testament społeczny Jana Pawła II*, red. J. Kupny, M. Łuczak, Katowice 2006, s. 12-13.

niu dóbr⁹. Ideologia konsumpcji jest ukierunkowana na osiągnięcie przyjemności oraz kształtowanie tożsamości typu *supermarket*, kultury typu *instant* oraz osobowości określanej jako *stand by*, co jednocześnie tworzy stałe napięcia: nowość – starość, spokój – szybkość¹⁰. Konsumpcjonizm utożsamiając szczęście jedynie z postawą użycia, osłabia wymiar duchowy człowieka. Dodatkowo współczesne media poprzez wielość informacji przyczyniają się do zagłuszania krytycznej refleksji i utrudnienia współczesnemu człowiekowi zdolności odróżnienia prawdy od kłamstwa, bądź banału¹¹. Zagubiony w wielości propozycji rodzic niejednokrotnie nie wie, co wybrać i w jaki sposób kształtować życie własne i całej rodziny. W tym kontekście znaczącym wyzwaniem stojącym przed katechezą rodziców jest budowanie wspólnoty rodzinnej, która stanowi fundament kształtowania wartości i przyczynia się do formacji wiary. Doświadczenie wspólnoty rodzinnej nie tylko ubogaca jedność członków rodziny, ale buduje również komunie rodziny z Jezusem Chrystusem.

Świat XXI wieku staje się przestrzenią walki o życie, gdyż współczesna nauka wydaje się być bardziej nastawiona na ograniczanie czy niszczenie źródeł życia, niż na jego obronę, a medycyna, tracąc swój wymiar etyczny, odbiera często status osobowy ludzkiemu płodowi. Rodzic, który z pomocą medycyny podejmuje manipulację życiem i jakością życia, niszczy samego siebie, a stając po stronie „cywilizacji śmierci” zaprzecza swojej misji rodzicielskiej. Trzeba zatem uznać, iż na polu szacunku dla życia demokracja XXI wieku zawodzi, zarówno w odniesieniu do człowieka nienarodzonego, jak również starszego, niepełnosprawnego, chorego, biednego. Za przejaw zniszczenia człowieczeństwa trzeba uznać sytuację, w której ludzie starszych, niesamodzielnych czy nieuleczalnie chorych postrzega się jedynie w kategoriach ciężaru, którego należy się sprawnie pozbyć. Kultura przesiąknięta materializmem i hedonizmem, kierując się oceną życia według kryterium ekonomicznego i utylitarnego, wyrządza ludziom słabszym wiele krzywd. W tym kontekście katecheza rodziców musi podkreślać wartość życia i potrzebę jego obrony, w ten sposób stopniowo humanizując relacje między ludźmi. W środowisku rodzinnym w naturalny sposób dzieci odkrywają „cud życia”, kiedy na świat przychodzi rodzeństwo, a jednocześnie kruchość, słabość i przemijalność życia, kiedy opiekują się osobami chorymi lub starszymi. Stąd odwołując się do codziennego doświadczenia war-

⁹ Por. Z. Melosik, Edukacja globalna: nadzieje i kontrowersje, w: Wprowadzenie do pedagogiki, red. T. Jaworska, R. Leppert, Kraków 1996, s. 47-58.

¹⁰ Por. Z. Melosik, Edukacja a przemiany współczesnej rodziny. Implikacje dla teorii i praktyki, w: Nowe konteksty dla edukacji alternatywnej XXI wieku, red. B. Śliwowski, Kraków 2001, s. 19-23; B. Baran, Postmodernizm, Kraków 1992, s. 200.

¹¹ Por. J. Stala, W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie, dz. cyt., s. 67-71.

tości życia, rodzice winni ukazywać dzieciom, że człowiek od samego początku swego istnienia, czyli od poczęcia aż do naturalnej śmierci, jest podmiotem i nigdy nie może być traktowany jedynie jak przedmiot¹². Katecheza rodziców winna nieustannie przypominać, że każde życie ludzkie ma swoją wartość zarówno w perspektywie doczesnej, jak i wiecznej.

2. Przemiany współczesnej rodziny

W społeczeństwach Europy, szczególnie Europy Zachodniej, następuje szybki proces zubożenia, sekularyzmu, ateizmu, a także odrzucania podstawowych wartości¹³. Wielu współczesnych ludzi żyje nie zwracając uwagi na Boga, lecz zadowala się tylko przeżywaniami codzienności. Cywilizacja XXI wieku odrzuca transcendencję nawet za cenę zagubienia celu i sensu ludzkiego życia. Uznając, iż nie potrzebuje już żadnych odniesień do transcendencji, człowiek nie tylko traci jednak fundament, na którym mógłby zbudować całościowy sens swojego życia, ale i pozbawia się możliwości przeżycia w pełni swego człowieczeństwa. W warunkach obojętności religijnej, wielu rodziców pozwala na utratę religijnego charakteru rodziny, zarówno w odniesieniu do życia wewnątrz rodziny, jak i jej zewnętrznych działań¹⁴. Brak żywej wiary matek i ojców w codziennym życiu rodziny powoduje, że coraz częściej występują objawy załamania się pokoleniowego przekazu wiary¹⁵. W tej sytuacji niezbędne jest pilne poszukiwanie nowych modeli katechezy rodziców zakładających nie tyle wyłącznie przekaz wiary, ile jej poszukiwanie, komunikację i rozwój.

Gwałtownie zmienia się także już samo rozumienie rodziny i rodzicielstwa, można nawet wskazać na przejawy walki z rodziną, która ujawnia się między innymi w redefinicji rodziny, a właściwie poszerzeniu jej klasycznego rozumienia i włączeniu nowych znaczeń tego pojęcia do polityki społecznej państwa¹⁶.

¹² Por. tamże, s. 71-77.

¹³ Por. H. Lombaerts, *Education in European Perspective*, „Horyzonty Wychowania” 2002, nr 2(3), s. 155-156; H. Lombaerts, E. Osewska, *Historical and Geo-Political reality of a United Europe*, w: S. Gatt, H. Lombaerts, E. Osewska, A. Scerri, *Catholic Education, European and Maltese Perspectives. Church School's response to future challenges*, Floriana 2004, s. 27-49.

¹⁴ Por. J. Mariański, *Między sekularyzacją i ewangelizacją. Wartości prorodzinne w świadomości młodzieży szkół średnich*, Lublin 2003, s. 72-73.

¹⁵ Por. J. Stala, E. Osewska, *Katecheza rodzinna*, w: *Leksykon pedagogiki religii*, red. C. Rogowski, Warszawa 2007, s. 297-303; J. Mariański, *Kryzys moralny czy transformacja wartości? Studium socjologiczne*, Lublin 2001, s. 50-52.

¹⁶ Por. G. Firlit-Fesnak, *Rodziny polskie i polityka rodzinna: stan i kierunki przemian*, w: *Polityka społeczna*, red. G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny, Warszawa 2007, s. 188.

Traktowanie instytucji małżeństwa w kategoriach dobrowolności sprawia, że słabnie ono jako instytucja legitymująca i kontrolująca zachowanie jednostek. Jeśli trwałość i model małżeństwa i rodziny zależy jedynie od woli tworzących go ludzi, to właściwie każdy wydaje się być jednakowo uprawniony i uzasadniony, gdyż stanowi wyłącznie „prywatną” sprawę poszczególnych ludzi. Trudno również nie zauważyć, iż wypaczony obraz rodziny pojawia się w większości środków masowego przekazu. Dlatego katecheza rodziców nie może poprzestać wyłącznie na przypominaniu wypracowanych już tradycyjnych modeli, ale musi nieustannie poszukiwać nowych, adekwatnych do wyzwań XXI wieku.

Nie można również zapominać, iż przeobrażenia, które przechodzi współczesna rodzina, w dużym stopniu generowane są szybkimi zmianami jej społecznego otoczenia¹⁷. Trudno przecież nie zauważyć, iż nierzadko rodzina zastępowana jest dziś już nie tyle przez związek kohabitacyjny, lecz także związek, w którym mąż i żona mieszkają zupełnie oddzielnie i są od siebie niezależni oraz coraz mocniej promowany związek homoseksualny¹⁸. Ponowoczesne wzory zachowań, obyczajów i stylu życia Europy Zachodniej przenikają również kulturę polską. Coraz większa migracja Polaków powoduje, że nowe wzory docierają do społeczeństwa polskiego i osłabiają jego wrażliwość moralną. Powyższe przemiany wpływają również na system kontroli rodzinnej i podstawowe funkcje rodziny¹⁹. Występują również przeobrażenia modeli kobiecości i męskości²⁰. W tym kontekście potrzeba powrotu do chrześcijańskiego rozumienia małżeństwa i rodziny. Katecheza narzeczonych przygotowujących się do sakramentu małżeństwa winna pokazywać, iż opisane zjawiska pozostają w sprzeczności z założeniami sakramentalnego związku małżeńskiego, który jest budowany na fundamencie miłości, wierności i uczciwości małżeńskiej oraz

¹⁷ Por. M. Kubiak, Demograficzne uwarunkowania polityki rodzinnej państwa, w: *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń 2008, s. 24-25; A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Warszawa 2005, s. 19.

¹⁸ Por. S. Kawula, *Rodzina współczesna: przeobrażenia i przyszłość*, w: *Wychowanie rodzinne w teorii i praktyce. Rozwój pedagogicznej orientacji familiologicznej*, red. A. W. Janke, Toruń 2008, s. 37-38.

¹⁹ Por. M. Micyńska-Kowalska, *Konsumpcyjny charakter rodziny w społeczeństwie ponowoczesnym*, w: *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń 2008, s. 135; G. Światowy, *Zachowania konsumenckie*, Wrocław 1994, s. 82.

²⁰ Por. K. Arcimowicz, *Obraz rodziny w polskich serialach telewizyjnych*, w: *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie*, dz. cyt., s. 172; K. Węgrzyn, *Kobieta w żywiole domowego ogniska*, w: *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie*, dz. cyt., s. 85.

nierozerwalności, a przede wszystkim na trwałej relacji z Jezusem Chrystusem. To szczególnie ważne, gdyż w wielu współczesnych mediach przygotowanie do małżeństwa jest zastępowane przygotowaniem do podjęcia działań seksualnych i budowaniem przekonania, że najważniejszą funkcją człowieka oraz głównym czynnikiem jego szczęścia jest aktywność seksualna. Katecheza rodziców i młodych małżonków, a szczególnie narzeczonych musi podjąć zadanie ukazanie znaczenia ciała w świetle pierwotnego zamysłu Boga, a także odkupienia ciała dokonanego przez Jezusa Chrystusa.

Nierzadkim zjawiskiem we współczesnych rodzinach staje się dziś także zaniedbanie ojcostwa, a nawet macierzyństwa. Za główne przyczyny trzeba uznać rozwój cywilizacji technicznej, domagającej się od mężczyzn i kobiet coraz większego zaangażowania zawodowego. Niewątpliwie najwłaściwszym sposobem przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie jest przede wszystkim obserwacja udanego małżeństwa swoich rodziców, jeśli jednak jej zabrakło, to niezbędne jest ukazywanie w ramach katechezy narzeczonych i młodych rodziców dobrych przykładów małżeństw, w których uwidacznia się czułość, wspólpraca, życzliwość, i wierność²¹.

Na słabą jakość i małą trwałość związków małżeńskich wpływa także często praca zawodowa. Naturalną więź rodziny osłabiają w dodatku więzi społeczne tworzone w miejscu pracy, na bazie spraw zawodowych. Coraz większa aktywność kobiet na rynku pracy nie tylko ogranicza czas, który poświęcić mogą rodzinie, ale rozluźnia więzi rodzinne. Pracoholizm rodziców niesie ze sobą destrukcyjne skutki dla jednostki, rodziny i społeczeństwa²². Równocześnie problemem wielu współczesnych rodziców jest ubóstwo spowodowane wrażliwym bezrobociem, które przynosi w konsekwencji zaburzenia w realizacji funkcji ekonomicznej, opiekuńczej, wychowawczej i religijnej rodziny. Warto również zauważyć, iż niskie dochody wielu rodzin zmuszają je do rezygnacji z dóbr kultury. Stawia to ogromne wyzwania przed katechezą rodziców, która winna świadomie korzystać z kultury religijnej²³. Zmienia się także odniesienie rodziny do *sacrum*, stopniowo słabnie świadomość sakramentalnego charakteru małżeństwa oraz rozumienie małżeństwa jako przymierza, którego gwarantem trwałości jest sam Bóg. Jakkolwiek rodzina pełni funkcję religijną również w ponowoczesnym społeczeństwie, to jednak zmienia się wyraźnie jej charak-

²¹ Por. J. Stala, W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie, dz. cyt., s. 82-87.

²² Por. E. Łuczak, Wielowymiarowa dysfunkcjonalność współczesnej rodziny, w: Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń 2008, s. 307.

²³ Por. J. Stala, W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie, dz. cyt., s. 82-85.

ter. Rodzina nie poddaje się już bowiem w takim stopniu, jak dawniej wpływom Kościoła, a chrześcijaństwo ogranicza do sfery prywatnej²⁴.

Coraz więcej współczesnych rodziców nie radzi sobie z wychowywaniem potomstwa. Nie są oni w stanie zaspokoić zapotrzebowań całego procesu wychowawczego, a zwłaszcza potrzeby miłości i bezpieczeństwa. W wielu rodzinach ujawnia się brak konsekwencji wychowawczej i niejasne, czyli bądź nadmierne, bądź niedostateczne wymagania rodziców wobec dzieci²⁵.

Opisane zjawiska w znacznym stopniu utrudniają proces wychowania religijnego i skłaniają do szukania nowych rozwiązań. Trzeba również pamiętać, że współczesny rodzic pozostaje w społeczeństwie, w którym religia staje się jednym z wielu wyborów, przy czym środki masowego przekazu i media elektroniczne, jeśli prezentują religię, to czynią to najczęściej w kategoriach zaskoczenia, wywołania szoku, oburzenia, a nie interesują się przekazem prawdy o religii. Współczesny pluralizm społeczno-kulturowy powoduje duże zamieszanie, stąd wielu rodziców przeżywa trudność nie tylko w podejmowaniu katechezy rodzinnej, lecz także w określeniu własnej tożsamości religijnej i prezentowaniu jej wobec innych. W tym kontekście katecheza rodziców odnosząc się do wielości propozycji religijno-ideologicznych, musi poszukiwać swojej drogi i zaistnieć na nowo w kontekście ponowoczesnego społeczeństwa.

3. W poszukiwaniu nowych modeli katechezy rodziców

Kościół wciąż na nowo wzywa matki i ojców do aktywnej i twórczej katechezy (por. DOK 157). Bowiem nie mogą pozostawać obojętni wobec gwałtownych przemian cywilizacyjnych, ale mają stanowić „czynny, świadomy i odpowiedzialny podmiot” (DOK 167). Szczególnego wymiaru owo zaangażowanie nabiera w rodzinie, gdyż jest ona pierwszym środowiskiem kształtowania dojrzałej osobowości i rozwoju wiary²⁶. Jednak rozwój katechezy rodzinnej w XXI

²⁴ Por. F. Adamski, *Rodzina między sacrum a profanum*, Poznań 1987, s. 95-120; A. Potocki, *Wychowanie religijne w polskich przemianach. Studium socjologiczno – pastoralne*, Warszawa 2007, s. 50.

²⁵ Por. S. Badora, B. Czeredreka, D. Marzec, *Rodzina i formy jej wspomagania*, Kraków 2001, s. 33-34.

²⁶ Zagadnienie katechezy rodzinnej i edukacji religijnej w rodzinie podejmuje wieloaspektowo J. Stala. Zob. J. Stala, *Podstawy teologiczno-antropologiczne katechezy rodzinnej*, Tarnów 1998; E. Osewska, J. Stala, *W kierunku katechezy rodzinnej*, Kielce 2003; J. Stala, E. Osewska, *Fundamentalne podstawy i obszary katechezy rodzinnej*, Tarnów 2000; *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002; *W kręgu rodziny – refleksje praktyków*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2003; J. Stala, *Katecheza o małżeństwie i rodzinie w Polsce po Soborze Watykańskim II. Próba oceny*, Tarnów 2004; J. Stala, *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie*, dz. cyt., Religios

wieku w znacznym stopniu zależy od kondycji osobowej, społecznej, moralnej, pedagogicznej i religijnej samych rodziców, opiekunów i dziadków. Katecheza wymaga bowiem, przede wszystkim od rodziców i pozostałych dorosłych domowników, dużego zaangażowania się w nauczanie, wychowanie i wprowadzenie dzieci w tajemnicę Boga poprzez własny przykład życia chrześcijańskiego i codzienne dzielenie się doświadczeniami wiary. Z tego względu katecheza rodziców domaga się zarówno ciągłej formacji osobowej matek i ojców jak i ich stałej troski o ich życie religijne, szczególnie sakramentalne²⁷.

Katecheza rodziców, jeśli ma być skuteczna, musi uwzględniać specyfikę odbiorcy. Dlatego mając na uwadze właściwą mu autonomię, samodzielność, twórczość, umiejętność krytycznej refleksji i oceny, włącza rodzica w odpowiedzialność za własną formację i zaprasza do aktywnego uczestnictwa w jej procesie²⁸. Dlatego znaczącym środowiskiem wymagającym intensywnego zaangażowania matek i ojców jest nie tylko sama rodzina, ale także parafia, która może proponować różnorodne formy aktywności rodziców – począwszy od pracy w radach parafialnych, przez aktywny udział w przygotowaniu liturgii, aż po współtworzenie klubów rodziców, grup religijnych, wspólnot czy stowarzyszeń katolickich. Od tego bowiem, na ile rodzice włączają się czynnie w życie parafii, zależy w dużej mierze jej ogólny kształt i rozwój²⁹. Podobnie dzieje się w życiu społecznym, politycznym, gospodarczym i kulturowym. Właściwy rozwój w ich zakresie wymaga przeniknięcia ich zasadniczych treści wartościami ewangelicznymi. Zadanie to leży w szczególnej gestii rodziców chrześcijan, odpowiedzialnych za szerzenie wiary poprzez świadectwo życia³⁰.

Dojrzewanie wiary chrześcijanina jest dynamicznym procesem trwającym całe życie i uzależnionym od wielu czynników, w tym od własnego zaangażowania. Przypominają o tym dokumenty Kościoła, zalecając, by „duszpasterze zawsze pamiętali o tym, że ciąży na nich obowiązek troski o to, ażeby zawsze dokonywało się i potęgowało w każdym okresie życia i we wszystkich oko-

Education/Catechesis in the Family: A European Perspective, red. E. Osewska, J. Stala, Warszawa 2010.

²⁷ Por. P. Rylands, *Sharing the Gift. Preparing to Celebrate Sacraments With Families in the Parish*, London 1989; J. O'Shea, V. Cosstick, D. Lundy, *Parish Project. A Resource Book for Parishes to Review their Mission*, London 1992.

²⁸ Por. R. Sarek, *Dorosłość i dojrzałość chrześcijańska we współczesnej katechezie*, w: *Polska katecheza wobec pluralizmu jednoczącej się Europy*, red. A. Offmański, Szczecin 2004, s. 278-282.

²⁹ Por. P. Purnell, *Our Faith Story, Its Telling and Its Sharing. An Education in Faith*, London 1991, s. 135-136.

³⁰ Por. P. Purnell, *To be a People of Hope. Adult Education: A Christian Perspective*, London 1987, s. 32.

licznościach historycznych naświetlenie przez Słowo Boże chrześcijańskiej egzystencji – i to w ten sposób, by można było objąć każdego, a więc pojedynczą osobę lub społeczność, z uwzględnieniem stanu duchowego, w jakim się ktoś znajduje” (DCG 20). Z powyższego tekstu wynika nie tylko to, że Słowo Boże powinno towarzyszyć wierzącemu na każdym etapie jego życia, ale również to, że każdy chrześcijanin na poszczególnym etapie życia ma specyficzne potrzeby w dziedzinie rozwoju wiary, domagające się właściwej odpowiedzi i troski duszpasterskiej, czyli także odpowiednich oddziaływań katechetycznych.

Oczekiwania rodziców odnośnie katechezy są bardzo zróżnicowane, bowiem rodzice, którzy wraz z całą rodziną przechodzą jej różne fazy rozwojowe³¹, potrzebują katechezy, która będzie uwzględniała (tak w metodyce, jak w poruszanej problematyce egzystencjalnej) ich specyficzne problemy, kryzysy i potrzeby. Odmienne potrzeby względem katechezy rodziców okazują emigranci, bezrobotni, ubodzy oraz osoby starsze³². Przedmiotem ich oczekiwań jest odnalezienie nadziei i zaspokojenie fundamentalnej potrzeby egzystencjalnej pewności i stabilności w życiu. Zadaniem katechezy wobec tej grupy katechizowanych będzie także zachęta do ufnego wykorzystywania posiadanych umiejętności i czasu do rozwoju żywej wiary. Działania wychowawcze rodziców przyczyniają się do kształtowania życia osobistego, chrześcijańskiego i społecznego, zaś ich świadectwo wiary, tak w życiu codziennym, jak i przy okazji świąt czy wydarzeń rodzinnych, uczy dzieci przeżywania bliskości Boga (por. DOK 226-227; CT 68). Aby jednak rodzice mogli dobrze wypełniać funkcję apostołstwa w rodzinie, potrzebują uczestnictwa w katechezie, która pomogłaby im w pełnieniu misji rodzicielskiej. Odmienne potrzeby mają rodzice samotni, szczególnie ci, którzy sami wychowują swoje dzieci. Ich głównym problemem jest trud wychowawczy i katechetyczny, jaki muszą podjąć za nieobecnego współmałżonka. Katecheza winna wspomóc osoby samotne w odnalezieniu sensu i radości życia oraz zachęcić do rozwijania otrzymanych przymiotów i zdolności odpowiadających ich warunkom życia. W prezentacji katechezy rodziców nie wolno zapomnieć o babciach i dziadkach, którzy bezpośrednio - swoją mądrością, radą, modlitwą, świadectwem życia - przyczyniają się do wzrostu wiary domowników. Katecheza przeznaczona dla dziadków winna umacniać ich wartość i poczucie wartości.

³¹ Por. K. Misiaszek, *Katecheza rodziców w dokumentach Kościoła*, dz. cyt., s. 36-45; E. Osewska, *Edukacja religijna w szkole katolickiej w Anglii i Walii w świetle „Living and Sharing Our Faith. A National Project of Catechesis and Religious Education”*, Tarnów 2008, s. 151-163.

³² P. Purnell, *To be a People of Hope. Adult Education: A Christian Perspective*, London 1987, s. 28-35.

Katecheza rodziców przygotowuje matki i ojców do wyznawania wiary w świecie poprzez głoszenie Jezusa Chrystusa świadectwem życia, czyli świadomym, gorliwym i odważnym ożywianiu wiarą wszystkich dziedzin i przestrzeni życia, poczynając od rodziny, przez środowisko pracy, życie społeczne, polityczne, kulturalne i gospodarcze. Poprzez kształtowanie porządku doczesnego w duchu chrześcijańskim opierającym się na wierze, nadziei i miłości, przyczynia się ono do chrystianizacji świata (por. DA 4).

W świetle współczesnych wyzwań i zagrożeń stojących przed rodziną niezbędne staje się świadectwo rodziców, którzy mogą być świadkami Mistrza z Nazaretu w świecie. Formacja apostołska w najpełniejszy sposób może się dokonać w katechezie rodziców przygotowującej do ewangelizacji i ubogacającej ją³³ poprzez różne formy swojej działalności dostosowane do uzdolnień i warunków życia swoich odbiorców. Kształtując w wierzących świadomość konsekwencji przyjętego chrztu, katecheza rodziców zachęca i mobilizuje do włączenia się w życie i działalność Kościoła przez dawanie świadectwa wiary w świecie. Dzięki głębokiej formacji duchowej i doktrynalnej inspiruje do wdrażania prawd ewangelicznych w życie codzienne oraz daje odwagę i uzdalnia do realizacji powołania misyjnego członków Kościoła przez świadectwo, dialog ze światem i głoszenie Chrystusa słowem (por. DOK 194).

Katecheza rodziców winna pomóc narzeczonym, małżonkom, rodzicom, dziadkom w odnajdywaniu w Ewangelii wizji życia i odkrywaniu jego wartości, a następnie w przenoszeniu jej w codzienne życie. Rodzina to naturalne, uprzywilejowane, a wręcz idealne miejsce dojrzewania wiary zarówno dzieci jak i dorosłych³⁴. Dlatego u podstaw katechezy rodziców winno być ich uwrażliwianie na wszystko, co znajduje się poza światem materialnym³⁵. Codzienne troski rodzinne, bóle, smutki, ale również radości, oczekiwania, decyzje winny być przez rodziców odkrywane jako wezwania Boga i możliwość ufego zawierzenia całej wspólnoty rodzinnej Jego trosce i opatrności (por. FC 59).

³³ Por. E. Młyńska, Ewangelizacyjny wymiar katechezy parafialnej, w: *Katecheza ewangelizacyjna w rodzinie, parafii, szkole*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 117-124.

³⁴ Por. E. Osewska, *Katecheza w rodzinie – prawda i złudzenia*, w: *Komunikacja wiary w trzecim tysiącleciu*, red. S. Dziekoński, Olecko 2000, s. 41-62; E. Osewska, *Uwarunkowania wychowania religijnego w rodzinie*, w: *W Kręgu rodziny*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2003, s. 13-21; H. Lombaerts, E. Osewska, *The Modern Christian Family as a First Setting for Religious and Moral Education?*, w: *Religious Education/Catechesis in the Family: A European Perspective*, red. E. Osewska, J. Stala, Warszawa 2010, s. 11-25; J. Stala, E. Osewska, *Sociological and Psychological Aspects of Family Religious Education in Poland*, w: *Religious Education/Catechesis in the Family: A European Perspective*, red. E. Osewska, J. Stala, Warszawa 2010, 167-177.

³⁵ Por. P. Purnell, *Our Faith Story. Its Telling and Its Sharing. An Education in Faith*, London 1985, s. 116-118.

Głównym celem katechezy rodziców jest prowadzenie do i umacnianie relacji rodzica z Jezusem Chrystusem. Najlepiej zaplanowany program edukacji religijnej rodziców byłby nieporozumieniem, jeśli nie prowadziłyby dorosłego człowieka do spotkania, utrwalenia relacji, a ostatecznie do życia w przyjaźni ze Zbawicielem. W XXI wieku, kiedy tak łatwo rezygnuje się z Boga, często usuwając Go na margines życia osobistego i społecznego, niezwykle ważna staje się katecheza rodziców, która podejmuje trud związany z Jego poszukiwaniem, poznaniem i umiłowaniem. Dlatego wśród wielu tematów związanych z katechezą rodziców za najważniejszy trzeba uznać ten, który zarówno na płaszczyźnie intelektualnej, jak i wolitywno-emocjonalnej przybliży człowiekowi świat wiary. Chodzi tu przede wszystkim o niezwykle ważną prawdę o Bogu, który w samej głębi swojej istoty jest Miłością. Dopiero tak rozpoznany i poznany Bóg wprowadza człowieka w świat prawdziwie ludzkich wartości, których syntezą jest właśnie miłość³⁶.

Gwałtowne przemiany, którym uległo społeczeństwo i środowisko rodzinne w ostatnich dziesięcioleciach, stawiają przed katechezą rodziców podstawowe wyzwanie umacniania rodziny jako podstawowej wspólnoty osób – *communio personarum*. Im bardziej rodzina będzie umacniać się jako wspólnota osób tym będzie budować fundament do rozwoju i wychowania religijnego każdego członka rodziny. Stąd konieczność ponownego uświadamiania rodzicom, opiekunom i innym dorosłym członkom rodziny, czym rodzina jest ze swej natury i czym ma się stawać w świetle zamysłu planu Bożego³⁷. Wspólnota rodzinna nie może jednak pozostać tylko wspólnotą miłości i życia, ale zakorzeniona w obecności Boga ma funkcjonować jako wspólnota dzielenia się wiarą. Należy odwoływać się do koncepcji inicjacji i rozwoju wiary chrześcijańskiej, w którym największe znaczenie ma trwanie we wspólnocie chrześcijańskiej umożliwiającej obudzenie i osobiste dojrzewanie wiary.

W ponowoczesnej rzeczywistości chrześcijaństwo nie znajduje wsparcia w społeczeństwie, cywilizacji i kulturze. Chrześcijaństwo staje się tylko jedną z wielu propozycji, dlatego potrzeba katechezy rodziców, pozostającej w służbie współczesnemu człowiekowi, troszczącej się o jego rozwój i otwarcie na Transcendencję. Stanowi to ogromne wyzwanie dla katechezy rodziców, a jednocześnie wymaga podjęcia dalszych badań na temat miejsca, znaczenia, a także jej efektywności w kontekście kultury ponowoczesnej.

Katecheza rodziców w kontekście wyzwań współczesnej cywilizacji i kultury odwołując się zarówno do teologii, katechetyki jak i pedagogiki personalistycznej, winna nie tyle proponować ideał dojrzałego chrześcijanina, ale przede

³⁶ Por. J. Stala, W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie, dz. cyt., s. 175-192.

³⁷ Tamże, s. 124-139.

wszystkim wspierać go w chrześcijańskim rozumieniu faktów, zjawisk i zdarzeń związanych rzeczywistością XXI wieku, wychodząc od osobowego sposobu istnienia człowieka i przyjęcia jako podstawowego faktu, że człowiek jest osobą pozostającą w relacji do samego siebie, innych ludzi i Boga.

**Elżbieta Osewska: Parental Catechesis
in the Context of Challenges of 21st Century**

The challenges of 21st century are situated at a fundamental level and are related to a global change in personal and collective consciousness and involvement with a different type of society and culture. Mothers, fathers, grandparents are the first ones to be affected by these changes, so they need adequate catechesis. The Author of this article tries to present threats and challenges of modern parental catechesis in Europe with the special attention given to the state, role and situation of family. Parental catechesis which is desired to contribute to faith development of adults must emerge directly from their everyday life, to link with local ecclesial communities, discover the signs of times, observe processes and changes of the social, political, cultural, moral, religious and educational contexts in Europe. Dynamically getting changes put demand for new reflection and new models, which may help parents not only in fulfilling their catechetical mission, but also in building their own identity as the Christians in postmodern society.